

лення естетичних цінностей та прагнення до свободи у зрілому віці.

Висновки.

Провідними ціннісними орієнтаціями досліджуваних, що переживають кризу середини життя, є: «любов», «щасливе сімейне життя» та «цікава робота».

До нейтральної зони увійшли цінності, що співвідносяться з мірою доступності рівномірно, а саме: «матеріальна стабільність», «друзі», «впевненість у собі», «пізнання», «творчість».

Внутрішній психологічний вакуум становлять цінності: «активність життя», «здоров'я», «цікава робота», «краса природи», «любов».

Існує три типи співвідношення «цінності-доступності» у період кризи середини життя: «Нормальний», «Внутрішньо-спустошений» та «Норма-вакуум». Другий із зазначених профілів

характеризується ригідністю ідеалів і найнижчою мірою почуття насиченості прожитих років.

Ключовими цінностями осіб, що переживають кризу середини життя виявляються активне життя – «цікава робота» – «впевненість у собі» – «здоров'я».

Список використаних джерел

1. Кроник А. А. Психологический возраст личности / А. А. Кроник, Е. И. Головаха // Психологический журнал. — 1983. — Т. 4, № 5. — С. 57—65.
2. Методика диагностики ценностных ориентации личности Е. Б. Фанталовой в модификации Л. С. Колмогоровой, Д. В. Каширского. — Диагностика психологической культуры школьников: практ. пособие для школьных психологов / Сост. Л. С. Колмогорова. — М.: Владос-Пресс, 2002. — С. 259—263.
3. Полтавский С. В. Психологические условия преодоления ценностно-смыслового кризиса середины жизни в процессе самопознания личности : дисс. ... кандидата психологических наук : 19.00.13 / С. В. Полтавский. — Тамбов, 2008. — 167 с.

ГРЕСЬ Л. А.

ОСОБЕННОСТИ ЦЕННОСТНЫХ ОРИЕНТАЦИЙ ЛИЧНОСТИ, ПЕРЕЖИВАЮЩЕЙ КРИЗИС СЕРЕДИНЫ ЖИЗНИ

В статье рассмотрены понятия «кризис середины жизни», «ценностные ориентации», «внутренний конфликт», «внутренний вакуум»; представления зарубежных и отечественных ученых об этих явлениях. Представлены результаты исследования психологических особенностей ценностных ориентаций личности, переживающей кризис середины жизни.

Ключевые слова: кризис середины жизни, ценностные ориентации, внутренний конфликт, внутренний вакуум.

GRES L.

PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF THE STRIVING FOR SELF-AFFIRMATION OF A PERSON, WHO IS EXPERIENCING A MID-LIFE CRISIS

The article discusses the concept of "mid-life crisis", "value orientation", "internal conflict", "internal vacuum" representation of foreign and domestic scholars on these phenomena. The results of the study the psychological characteristics of the individual value orientations, which is experiencing a midlife crisis.

Keywords: midlife crisis, values, internal conflict, internal vacuum.

Стаття надійшла до редколегії 17. 02. 2014 року.

УДК 159.9

ГРУШЕВСЬКИЙ В. О.

Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського (м. Миколаїв)

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ-ПЕРШОКУРСНИКІВ ДО НАВЧАННЯ У ВНЗ

У статті розглядається проблема соціально-психологічної адаптації студентів до навчання у ВНЗ. Представлено результати анкетування студентів-першокурсників та надано рекомендації щодо вдосконалення процесу адаптації студентів-першокурсників до навчання у ВНЗ.

Ключові слова: адаптація, ставлення до обраної спеціальності, соціалізація.

Пильна увага до проблеми людини та її діяльності в умовах загострення соціально-економічних умов у країні, а також зростання науково-технічного прогресу викликали потребу поглиб-

леного і різнобічного вивчення проблеми адаптації, розробки її у багатьох напрямках різними науками на основі наукової методології. Ця проблема порушує широкий спектр соціальних, пси-

хологічних, економічних та інших питань, які торкаються не лише матеріальної, а й духовної діяльності людини. Адаптація як об'єкт дослідження являє собою своєрідне наукове перехрестя, де перетинаються магістральні напрямки вивчення провідних фундаментальних проблем.

Така постановка проблеми адаптації серед інших актуальних проблем науки породила активний і плідний пошук підходів до розуміння її сутності, змісту, особливостей та шляхів ефективного впливу на ці явища в інтересах виробничої практики, а також підготовки спеціаліста у вищих навчальних закладах.

Дослідження процесу адаптації студентів до навчання у ВНЗ набувають останнім часом особливої актуальності у зв'язку зі зростанням інтенсивності дії та збільшенням числа чинників, які посилюють динамічність співвідношення людини і навколишнього середовища й обумовлюють підвищені вимоги до адаптаційних механізмів особистості. Постійні зміни зовнішнього середовища вимагають від людини тих чи інших форм реакцій, що залежно від характеру адаптації можуть бути більш чи менш адекватними.

У загальному розумінні адаптація постає процесом, який реалізується завдяки енергетичній, психологічній та інтелектуальній мобілізації людини відповідно до вимог зовнішнього середовища. Залежно від того, у яких умовах і на якому рівні здійснюється взаємодія людини з середовищем, можуть виявлятися різноманітні види адаптації: біологічна, фізіологічна, психологічна і соціальна.

У нашому дослідженні висвітлюються особливості соціально-психологічної адаптації студентів-першокурсників до навчання у ВНЗ.

Методологічну основу дослідження складають загально-психологічні положення про сутність і розвиток особистості у процесі життєдіяльності (Г. С. Костюк, С. Д. Максименко, В. П. Москалець, С. Л. Рубінштейн, Л. Е. Орбан, Т. М. Титаренко).

На психологічному і соціальному рівнях підходи до проблеми адаптації ґрунтуються на існуванні індивідуально-психологічних теорій особистості (З. Фройд, А. Адлер, Е. Шпранглер, А. Маслоу, Б. Г. Анан'єв); соціально-психологічних (Г. Тард, Л. Виготський, Е. Фромм, Д. Мід, Б. Скіннер, Р. Лінтон), а також теорій, об'єднуючих ідеї суб'єктного і рольового в індивіді (У. Джеймс, Е. Берн, О. М. Леонтьєв, О. В. Петровський, В. О. Ядов).

Аналіз досліджень Б. Г. Анан'єва, Д. О. Андрєєвої, С. О. Гапонової, В. А. Семиченко та ін., з при-

свячених проблем адаптації дозволив виділити специфічні особливості протікання цього процесу.

Об'єктом нашого дослідження обрано процес соціально-психологічної адаптації студентів-першокурсників до навчання у ВНЗ.

Предметом дослідження є особливості та умови процесу соціально-психологічної адаптації студентів-першокурсників до навчання у ВНЗ. Відповідно до поставленої **мети дослідження**, а саме: виявити чинники, що впливають на динаміку і якість адаптаційного процесу, розробити систему рекомендацій, які зможуть забезпечити підвищення ефективності навчальної діяльності студентів на основі вивчення структури, особливостей, умов і динаміки процесу первинної психологічної адаптації до умов навчання у ВНЗ, – у цій статті поставлено ряд **завдань дослідження**:

- дослідити основні теоретико-методологічні принципи і підходи до проблеми соціально-психологічної адаптації студентів ВНЗ;
- вивчити структурні компоненти і функціональні механізми адаптаційного процесу до умов життєдіяльності ВНЗ та їх залежність від основних індивідуально-характерологічних особливостей студентів;
- розробити рекомендації як систему психолого-педагогічних впливів, спрямованих на забезпечення успішної соціально-психологічної адаптації студентів до навчання у ВНЗ.

Методами нашого дослідження стали: теоретичний аналіз соціально-психологічних проблем адаптації студентів до навчання у ВНЗ та експериментальне вивчення стану адаптаційних механізмів студентів-першокурсників до нового соціального простору у ВНЗ за допомогою анкетування у передсесійний період.

Дослідно-експериментальна робота виконувалась на базі Південнослов'янського навчально-наукового інституту м. Миколаєва й охопила 94 студенти першого курсу навчання факультету психології у передсесійний період.

Теоретичний аналіз проблеми психологічної адаптації студентів до навчання у ВНЗ дозволив визначити поняття адаптації студента до нових умов життєдіяльності та життєтворчості у ВНЗ як складний, динамічний і багатосторонній психологічний процес внутрішньої та зовнішньої перебудови діяльності студента, що відбувається у ході пристосування його до цих умов й активного оволодіння ними [2; 3; 5; 6]. По мірі зростання рівня адаптації студента послідовно проступає відповідність якостей його особистості вимогам діяльності, щоб оптимально здійснювати її.

Цей процес дозволяє індивідууму задовольняти актуальні потреби і реалізовувати пов'язані з ними значущі цілі (при збереженні психічного і фізичного здоров'я), забезпечуючи водночас відповідність психічної діяльності людини, її поведінки вимогам середовища. При цьому виділяється етапність адаптаційного процесу: часткова адаптація, реалізована на основі сформованих раніше психологічних і психофізіологічних механізмів, замінюється достатньою і повною довгостроковою психологічною адаптацією [2, с. 92–100].

Психологічна адаптованість – це емоційна складова комплексного поняття адаптованості. Її зміст полягає у суб'єктивному відчутті емоційного комфорту у соціумі, де знаходиться суб'єкт.

Потреба у відчутті емоційного комфорту відчувається як потреба у прийнятті тим оточенням, що розглядається як референтна група. Психологічна адаптованість виявляється у відчутті емоційної близькості з соціальною групою, у цьому випадку зі студентською групою, факультетом й інститутом узагалі. Одним із психологічних показників рівня адаптованості є «сила Я», що виражається у здатності особистості реалістично оцінювати свої слабкі і сильні сторони у контексті тих чи інших можливостей, наданих середовищем. Однак, якщо середовище сприймається студентом як несприятливе для оцінки сторін своєї особистості і реалізації цілей, то можна говорити про неадаптованість студентів-першокурсників.

Для студентів-першокурсників, соціальне середовище інституту є новим, тому на формування психологічного компоненту адаптованості потрібен деякий час. Крім того, психологічна адаптованість являє собою найбільш важкий для зовнішнього впливу (формування) компонентів адаптованості, оскільки є суб'єктивним відчуттям емоційного комфорту [2; 5].

Про рівень соціально-психологічної адаптованості свідчить переживання задоволеності собою у зв'язку зі своєю належністю до цього соціуму.

За результатами проведеного дослідження (м. Миколаїв, грудень 2012р.) головна, провідна причина, що вплинула на вибір ВНЗ – була спеціальність, що цікавить, – 68%; інститут недалеко від дому – 7%; вступали разом з товаришами по школі – 6%; за рішенням батьків – 6%; державна форма освіти – 5%; легко вступити – 5%; інші чинники – 3%.

70% опитаних студентів вважають, що **організація навчального процесу** у ВНЗ відповідає

їх уявленням про неї; 27% – що не зовсім, а 3% – зовсім не відповідає.

На питання про **відповідність обраної спеціальності очікуванням студентів** 80% відповіли позитивно, 16% – що не зовсім, 4% – зовсім не відповідає.

На думку самих студентів, **рівень їх загальноосвітньої підготовки** відповідає вимогам навчання у ВНЗ у 48%. Не зовсім відповідає – у 50%, зовсім не відповідає – у 2%.

Морально-психологічний клімат у своїй академічній групі 82% студентів оцінюють як здоровий, оптимістичний, доброзичливий; 16% – не зовсім здоровий, є конфлікти; 2% відмічають постійні конфлікти, відсутність дружелюбності.

Найбільші труднощі в освоєнні викликає цикл точних наук – 65%, а гуманітарні дисципліни – у 20%, спеціальні професійні предмети – 8%, іноземна мова – 7%.

84% оцінюють **роль органів студентського самоврядування** як ефективну, 16% – ця робота малоефективна.

48% опитаних студентів виявили **бажання придбати другу спеціальність** (перекладач, економіст, менеджер, медик, юрист та ін.).

З боку кураторів **зацікавлене відношення і допомогу відчують** 86% студентів, 7% – не відчують цієї підтримки, а 7% – важко відповісти на це питання.

Студенти, у першу чергу, **бажають одержати від куратора таку допомогу**: поради загального характеру – 30%; моральну підтримку – 24%; допомогу у навчанні – 22%; допомогу особистісного характеру – 8%; швидко взнавати всі новини – 5%; допомогу в організаційних питаннях – 5%; просто увагу – 4%; психологічну підтримку – 2%;

56% студентів **упевнені, що працевлаштуються за фахом**, 20% – важко відповісти на це питання, 16% – невпевнені у майбутньому працевлаштуванні, а 8% вважають, що працювати будуть за іншою спеціальністю.

На думку студентів, **головні причини труднощів у їх навчанні**:

- 35% – нерозуміння матеріалу, що викладається, важко сприймається матеріал;
- 12% – слабка базова шкільна підготовка;
- 10% – великий обсяг матеріалу, «багато термінів – запам'ятовувати важко»;
- 10% – брак часу;
- 8% – високі вимоги викладачів;
- 6% – дуже швидко викладається матеріал;
- 6% – лінь;
- 4% – важко знайти матеріал;

- 3% – немає труднощів;
- 2% – некоректне звернення викладача до студентів;
- 2% – конфлікти з викладачем;
- 2% – необ'єктивність оцінювання.

На думку 48% опитаних студентів, 2013 рік буде кращим, ніж 2012 рік; відповіли «не знаю» – 32%; буде таким же – 5%; відповіли, що буде гіршим – 15%.

Узагальнюючи результати дослідження відносин студентів до себе як суб'єктів навчального процесу, можна зробити висновок: найбільш значну вагу суб'єктивно усвідомлюваних студентами труднощів, пов'язаних з навчальним процесом, мають труднощі, пов'язані з недостатніми навичками самоорганізації.

При адаптації до соціально-психологічного простору ВНЗ виникають особистісні проблеми:

- мотиваційні (недостатність внутрішньої та зовнішньої мотивації при зустрічі з труднощами навчання);
- раціональні (ілюзорна уява щодо системи навчання у ВНЗ);
- поведінкові (відсутність стереотипів поведінки, адекватних соціально-психологічному простору ВНЗ).

Ґрунтуючись на психолого-педагогічному розумінні процесу адаптації, аналізуючи й узагальнюючи результати отриманого дослідження, нами розроблено ряд рекомендацій, спрямованих на оптимізацію процесу адаптації студентів-першокурсників, а також, що сприяють їх професійному становленню й особистісному розвитку.

Відразу після надходження у ВНЗ студенти зіштовхуються з багатьма вимогами, які найчастіше досить серйозно відрізняються від тих, що були у попередньому навчальному закладі. Їм необхідно познайомитися з однокурсниками, викладачами, знайти своє місце у студентському колективі. Позначимо цю ситуацію як етап первинної адаптації.

Психологічне спостереження за ходом адаптації студентів-першокурсників припускає реалізацію декількох практичних, теоретичних і методичних задач: збереження контингенту, відстеження вікових й індивідуальних особливостей, що впливають на адаптаційні процеси, виявлення суб'єктивних й об'єктивних критеріїв успішності/неуспішності, створення і відпрацювання методичного апарату для психологічного забезпечення більш швидкого й ефективного включення студенту в колектив інституту і навчальний процес. Для чого бажане проведення наступних заходів:

- **Зі студентами** – соціально-психологічні тренінги, індивідуальні бесіди і консультації. Бесіди, направлені на зняття у частини студентів станів невпевненості, підвищеного занепокоєння перед сесією. У ході вивчення особистості студентів з'ясується, що деякі з них починають переживати ситуацію провалу ще задовго до сесії. Причому такі стани нерідко виникають й у відповідальних, багатопрацюючих, по відгукам викладачів, студентів. Тривожні думки про можливий провал виникають у них у різних ситуаціях. Такі стани відволікають від навчання, заважають зібратися, зосередитися, позбавляють студентів упевненості у собі, у своїх можливостях. Такі бесіди слід проводити задовго до сесії;
- **З батьками** – індивідуальні консультації і тематичні виступи психологів на батьківських зборах;
- **З викладачами** – спільні психолого-педагогічні семінари. Інформування студентів про раціональні прийоми організації навчальної діяльності. Заохочення, підбадьорювання у ситуації іспитів студентів з високою невпевненістю у собі, зняття перед іспитом стану страху, який знижує їх можливість, сковає пам'ять, мислення; перед іспитами таких студентів треба заохотити, вселити впевненість у своїх силах. У значній частини студентів у ситуації іспиту спостерігається погіршення уваги, пам'яті, мислення (таких студентів можна виявляти за даними самооцінок), їх можливості різко знижуються, знання забуваються. Викладачі оцінюють тих, що навчаються, перш за все, за наслідками їх діяльності, не враховуючи їх стан. З цієї причини бувають низькі оцінки насправді здатних студентів;
- **З кураторами груп** – здійснення організуючої функції по об'єднанню колективу, вивчення структури міжособових відносин і психологічного клімату у студентській групі.

Кураторам груп дуже важливо забезпечити тісну взаємодію з тими викладачами, які ведуть лекційні і практичні заняття на перших курсах навчання, з метою понизити такі недоліки навчального процесу, як *надмірно швидкий темп викладення навчального матеріалу* на деяких лекціях, *недостатня його конкретність*, *мале число прикладів* та інше.

У зв'язку з цим викладачам можуть бути дані поради: понизити темп викладу нового матеріалу, здійснювати пошук ефективніших форм читання лекцій, конкретизувати матеріал, збільшити число прикладів та інше. Практична робота по вивченню студентів й управлінню ними повинна здійснюватися спільно з викладачем, який веде практичні заняття по предмету.

Теоретичний та емпіричний аналіз проблеми адаптації студентів до навчання у ВНЗ дозволяє зробити такі висновки:

1. Адаптація студентів до навчальної і громадської діяльності у ВНЗ, по своїй суті, – складний, динамічний і різноманітний психологічний процес внутрішньої і зовнішньої перебудови звичайних форм і методів діяльності, вироблення у них необхідного комплексу навичок, умінь та звичок здійснення нових видів діяльності. Процес психологічної перебудови мотиваційної сфери, уявлень про форми і методи діяльності, навичок, вмій та звичок їх здійснення, а також формування нових психологічних складових діяльності створюють основний зміст адаптації студентів.

2. Адаптація студента у ВНЗ – складне явище, яке має різні напрямки: адаптація до нового культурного середовища, колективу, діяльності (навчальна, професійна, творча, громадська тощо). Результатом адаптації студентів є вироблення у студентів необхідних для діяльності якостей, які дозволяють оптимально їх здійснювати. Адаптація – це процес, яким можна управляти.

3. Серед основних труднощів адаптації студентів-першокурсників до навчальної діяльності слід зазначити відсутність у першокурсників багатьох організаційно-навчальних навичок, необхідних для навчання у ВНЗ, а також відсутність адекватних комунікативних навичок, – перш за все, це має відношення до особливостей спілкування студентів з викладачами.

Наступна група проблем стосується функціонування вищих психічних процесів, перш за все, це – довільність й опосередкованість пізнавальних процесів та емоційної сфери.

4. Серед основних психологічних чинників, що визначають стійкість внутрішньої мотивації навчальної діяльності, слід виділити соціальні очікування студентів; відношення до себе як суб'єкта навчальної діяльності; відношення до професії і перспектив професійної діяльності.

5. Основними психолого-педагогічними умовами оптимізації процесу адаптації до навчання у ВНЗ є:

- глибоке і всебічне розуміння викладачами і кураторами, керівництвом факультетів сутності, змісту, динаміки та особливостей адаптації студентів у ВНЗ;
- організація навчально-виховного процесу з урахуванням закономірностей адаптації студентів до різних видів діяльності та умов їх життя у ВНЗ;

- озброєність професорсько-викладацького складу, кураторів, студентського активу науково обґрунтованою методикою вивчення й управління процесом адаптації студентів;
- уміння всіх категорій вихователів діагностувати і прогнозувати процес адаптації студентів, психолого-педагогічно обґрунтовано впливати на нього з метою оптимізації;
- урахування у професійно-педагогічному відборі абітурієнтів і подальшому формуванні навчальних груп рівня їх вихідної готовності до успішної діяльності у ВНЗ;
- цілеспрямована організація роботи зі студентами-першокурсниками щодо постійного розширення і поглиблення їх уявлень про нові форми і методи діяльності; розвиток у них необхідних для цього знань, навиків та вмій, накопичення ними відповідного досвіду;
- безперервний розвиток на всіх навчальних заняттях й у процесі поза-навчальної громадської і професійно-творчої діяльності її мотиваційної основи;
- формування у студентів психологічної установки на самовиховання, самоосвіту, саморегуляцію своїх дій та поведінки, психологічної готовності і творчої діяльності у ВНЗ;
- розвиток у студентів інтелектуально-пізнавальної та емоційно-вольової сфери особистості, професіоналізація психічних пізнавальних процесів;
- поступовість, послідовність і диференційованість у нарощуванні інтелектуальних, емоційних та фізичних навантажень, встановлення вимог до студентів першого курсу.

Необхідно відзначити, що усі вищевказані аспекти психолого-педагогічної підтримки студентів вимагають подальшої розробки.

Список використаних джерел

1. Авдеева І. М. Інноваційні комунікативні технології в роботі куратора академгрупи : навч. посібник / І. М. Авдеева, І. М. Мельникова. — К. : ВД «Професіонал», 2007. — 304 с.
2. Балл Г. А. Понятие адаптации и его значение для психологии личности / Г. А. Балл // Вопросы психологии. — 1989. — № 1. — С. 92 — 100.
3. Буяльська Т. Б. Теоретичні та практичні аспекти роботи кураторів з адаптації студентів першого курсу в умовах вищого навчального закладу / Т. Б. Буяльська, М. Д. Прищак // Вісник Вінницького політехнічного інституту. — 2008. — № 5. — С. 105—112.
4. Дубасенюк О. А. Методичні рекомендації куратору академічної групи з виховної роботи серед студентів педуніверситету / О. А. Дубасенюк. — Житомир : Житомирський держ. пед. університет, 2000. — 87 с.
5. Дябел Л. І. Методичні рекомендації для занять по соціалізації студентів-першокурсників / Л. І. Дябел. — К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2005. — 33 с.
6. Іваницька П. Ф. Шлях до вітара власного серця: практичний посібник з виховної роботи на допомогу

- гу кураторам груп / П. Ф. Іваницька. — Рівне, 2000. — 190 с.
7. Методичні рекомендації до планування виховної роботи з студентами у вищих навчальних закладах освіти III — IV акредитації // Інформ. зб. Міносвіти України. — 1998. — № 17—18. — С. 50—53.
8. Методичний посібник куратора академічної групи (основні нормативно-правові та організаційно-методичні матеріали куратора академічної групи) / Укл. : Є. П. Масюткін, І. М. Грицаєнко. — Мелітополь : Таврійська державна агротехнічна академія, 2001. — 81 с.

ГРУШЕВСКИЙ В. А.

ОСОБЕННОСТИ СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ АДАПТАЦИИ СТУДЕНТОВ-ПЕРВОКУРСНИКОВ К ОБУЧЕНИЮ В ВУЗЕ

В статье рассматривается проблема социально-психологической адаптации студентов к обучению в ВУЗе. Представлены результаты анкетирования студентов-первокурсников, предложены рекомендации к усовершенствованию процесса адаптации студентов-первокурсников к обучению в ВУЗе.

Ключевые слова: адаптация, отношение к выбранной специальности, социализация.

GRUSHEVSKIY VALERIY

FEATURE SOCIALPSYCHOLOGICAL ADAPTATIONS OF STUDENTS-FRESHMEN TO STUDIES IN INSTITUTION OF HIGHER LEARNING

The article is devoted to the problem of socially-psychological adaptation of students is examined to educating in Institution of higher learning. Presented results of questionnaire of students-freshmen are presented, offered to recommendation to the improvement of process of adaptation of students-freshmen to educating in Institution of higher learning.

Keywords: adaptation, relation to the chosen specialty, recommendations.

Стаття надійшла до редколегії 06.02.2014 року.

УДК 159.923.3

ДІДКОВСЬКА Л. І.

Львівський національний університет імені Івана Франка

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СТАВЛЕННЯ ДО СЕКСУ ОСІБ ВІКУ РАННЬОЇ ДОРОСЛОСТІ

У статті здійснено теоретичний огляд підходів до вивчення сексуальності, установок щодо сексу загальною та в осіб віку ранньої дорослості зокрема. Емпірично визначено установки щодо сексу осіб віку ранньої дорослості. Виявлено особливості взаємозв'язку сексуальних установок осіб віку ранньої дорослості з особливостями ситуативної та особистісної тривожності, їх рівня невротизації, схильності до різних невротичних станів. Так, зазначено, що для досліджуваних найбільш притаманні такі установки щодо сексу, як: сексуальне лібідо, сексуальна задоволеність та дозволеність, експресивність, рішучість, відповідальність, різноманітність та небажаність сексуальних контактів на службі. Натомість найменш вираженими є агресивний секс, сексуальна сором'язливість та огида до сексу, корисливість.

Ключові слова: установки щодо сексу, рання дорослість, рівень невротизації, ситуативна та особистісна тривожність, невротичні стани.

Рання дорослість – вік, коли жінки та чоловіки знаходяться на вершині своїх репродуктивних можливостей. Саме у цьому віці люди найактивніше шукають шлюбних партнерів, намагаються встановлювати тісні емоційні зв'язки та будувати довготривалі стосунки. Сексуальність загальною в цьому віці набуває все більшої ваги, впливає на остаточне формування Я-концепції людини, її ідентичності. Саме у цей віковий період люди набувають чітких «контурів» своєї унікальної та неповторної інтимної поведінки, тобто на основі попереднього досвіду у них формуються відносно стійкі установки щодо сексу.

Багато досліджень на тему сексуальних установок у людей у дорослому віці проводилось за кордоном та зокрема у США (Л. Харріс, Г. Келлі, Р. Крукс, К. Баур, І. Кон, В. Каган). Але в Україні і далі залишаються не достатньо дослідженими особливості сексуальних установок у людей в період ранньої дорослості, остаточно не з'ясовані відмінності установок щодо сексу у чоловіків та у жінок, в одружених та неодружених людей. Також відкритою для досліджень залишається тема психологічних особливостей людей, які, з одного боку, впливають на формування тих чи інших сексуальних установок, а з іншого боку, –